

דף ו'

מה שעשה עשוי ומשלם מביתו כשקיבלוהו עליהם
הגמרא הביאה שרבי אבהו אמר ששנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין. שאלו רבי אבא ממה ששנינו, דן את הדין וזיכה את החייב וחייב את הזכאי, טימא את הטהור טיהר את הטמא, מה שעשה עשוי ומשלם מביתו. וממה ששנינו מה שעשה עשוי, משמע שיחיד שדן דינו דין⁸⁸? עונה הגמרא, מדובר כשקיבלוהו עליהם. והוא משלם מביתו מפני שהם אמרו לו דון לנו דין תורה.

כשטעה בשיקול הדעת ואמר רב ספרא לרבי אבא במה הוא טעה?, אם הוא טעה בדבר משנה הרי רב ששת אמר בשם רב אסי⁸⁹ שאם טעה בדבר משנה הדין חוזר, ויכול להחזיר את הדין ואינו משלם מביתו⁹⁰. אלא הוא טעה בשיקול הדעת. ואמר רב פפא שטעה בשיקול דעת הוא כשיש שני תנאים או שני אמוראים שחולקים, ולא נשנתה הלכה כאחד מהם, והסוגייה היא כאחד מהם. והוא הורה למעשה כתנא או כאמורא האחר. הדין אינו חוזר ובעל הדין שלקח אינו חייב להחזיר, והדיין משלם מביתו למי שהוציא ממון שלא כדין.

ביצוע בג' דר"מ וחכ"א פשרה הגמרא אומרת שתנאים נחלקו במחלוקת שמואל ורבי אבהו. במה ששנינו 'ביצוע', פשרה, בשלשה⁹¹, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים פשרה ביחיד. ובני הישיבה רצו לומר שהתנאים נחלקו בדברי שמואל ורבי אבהו. בין לחכמים ובין לרבי מאיר מקישים פשרה לדין⁹². וחכמים ורבי מאיר נחלקו אם דין בשלשה, או שדין בשנים. דוחה הגמרא ואומרת, שלדברי הכל דין בשלשה, רבי מאיר סובר שמקישים פשרה לדין, בכתוב בשמואל "משפט וצדקה"⁹³. וחכמים סוברים שלא מקישים פשרה לדין⁹⁴.

למי שאומר שפשרה בשנים אפילו שואלת הגמרא יוצא בשלשה נחלקו בפשרה. רבי מאיר סובר שפשרה בשלשה, רבן שמעון בן גמליאל סובר שפשרה בשנים. וחכמים סוברים שפשרה ביחיד? אמר רב אחא בנו של רב איקא, ויש אומרים רבי יימר בר שלמיא, מי שאמר שפשרה בשנים סובר

88 ובסיפא שנינו אם היה מומחה לבית דין ואין לומר שמדובר במומחה. רש"י.

89 רב אסי ולא רבי אמי. מסורת הש"ס.

90 כיון שהוא דבר מפורש אין דינו דין.

91 תוס' כתבו שלא מקישים פשרה לדין לכל דבר, בדין הולכים אחר הרוב אם שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב או להפך ובפשרה לא הולכים אחר רוב עד ששלשתם יסכימו לדעת אחד. תוס'.

92 כ"ע ר' מאיר וחכמים אבל ודאי שרשב"ג לא מקישים. תוס'.

93 תוס' הקשה על רש"י שפירש מהכתוב בשמואל "יהי דוד עושה משפט וצדקה" וגו'. שממה ששנינו לקמן בברייתא כשם שהדין בג' כך הפשרה בג', משמע שמקישים פשרה. ומוכת לקמן שלאותו תנא יש דרשות לבצוע, ורבי יהושע בן קרחה סבר מצוה. ומכאן שהת"ק לא דורש משפט וצדקה לענין ביצוע. וגם מהכתוב בזכריה "אמת ומשפט שלום" אין לדרוש ביצוע שהוקש שלום למשפט שא"כ מצוה לבצוע שגם שלום הוא מצוה. תוס'.

94 תימה מדוע לא א' לשמואל ודאי תנאי הוא לרבי אבהו מי לימא תנאי היא. כדרך הש"ס בכ"מ. תוס'.

שעושים פשרה אפילו באחד, כיון שלא מקישים פשרה לדין אין הבדל בין לאחד. והתנא אמר פשרה בשנים כדי שיהיו עדים.

פשרה א"צ קנין והלכה פשרה צ' אמר רב אשי, שמכאן נלמד שפשרה אינה צריכה קנין, שאם נאמר שפשרה צריכה קנין, קשה למי שאמר שפשרה בשלשה למה לי שלשה?, די בשנים ויקנה ממנו!⁹⁵ וכיון שקנו ממנו אין צריכים בית דין אפילו תהיה מתנה בעלמא ומדעתו היא מתקיימת. אלא ראייה שצריכים שלשה ליפות את כח בית דין, שאפילו שלא קנו מידו לא יכול לחזור. והלכה שפשרה צריכה קנין⁹⁶, ואפילו נעשית בשלשה⁹⁷.

כשם שהדין בג' כך ביצוע בג' נגמר הגמרא מביאה את מה ששנינו בתוספתא, כשם הדין אי אתה רשאי לבצוע שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה. אולם משנגמר הדין, שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב, אי אתה רשאי לבצוע⁹⁸. ועוד שנינו בתוספתא⁹⁹, רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע, משבאו לדין אסור לדיינים לבצוע¹⁰⁰. וכל הובצע הרי זה חוטא, וכל המברך המברך, המשבח, את הובצע הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר: "וּבִצְעַ בְּרַךְ נֶאֱצָה ה'". אלא יקוב הדין את ההר, שנאמר: "כִּי הַמְשַׁפֵּט לְאַלְקִים הוּא". וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר. אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, שכששמע שיש ביניהם מחלוקת היה מטיל שלום ביניהם לפני שיבואו לדין. כמו שנאמר: "תוֹרַת אֱמֶת הִיְתָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אֶתִּי"¹⁰¹.

95 אפ' שבירושלמי מפ' טעמיו של ר"מ משום שגם פשרה צריכה הכרע דעת, מ"מ מתוך דברי ר"מ משמע ששנים שעשו פשרה כמו שג' רגילים לעשות לא עשו ולא כלום, ובעלי הדין יכולים לחזור בהם. תוס'.

96 אם נפרש שעושים את הקנין של פשרה ודם הפשרה וקונים זה מזה לעשות כמו שהדיינים יאמרו הן לשלם הן למחול. אין לדקדק מכאן שבכ"מ מחילה צריכה קנין. שכאן צריך קנין על המחילה שללא הקנין הוא כמו מחילה בטעות שלא היה סבור שיאמרו למחול כל כך. ואע"ג שיש קנין הוא כמו קנין בטעות, אבל יש יותר כח בקנין מבלא קנין. ואפילו אם נפרש שהקנין הוא לאחר הפשרה אפ' לומר שהקנין הוא על איתנו שיש לו לאחר הפרוע אבל לזה שמוחל א"צ קנין. אבל בה"ג פירש שצריך קנין על המחילה אע"פ שעושים את הקנין אחר הפשרה, ומכ"מ אין ללמוד מכאן ששאר מחילה תהא צריכה קנין. שמחילה שע"י פשרה אע"פ שיודע מה מוחל דומה למחילה בטעות מפני שמוחל ע"פ עצתם של הדיינים למחול, לפיכך צריך לחזק את הדבר ע"י קנין. ותוס' מביא כמה ראיות שמחילה א"צ קנין. ומכאן חזר ר"י בר"מ ממה שהיה רגיל לפרש שא' בחזקת הבתים קנין בפני ב', שאם אין שנים אן הקנין קנין ור"ת היה מדקדק שאין צריכים שנים בקנין ממה שא' בפרק הזהב) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אגב סודר, ופשוט מכאן דאין ניקנית בחליפין שדוחק לו להעמיד בגברא ערטילאי. מדוע לא תירצוכגון שאין שנים ואין קנין מועיל אלא בפני שנים. אלא ש"מ שודאי שמועיל בלא שנים. ויש דוחים משום שסתם גורן מצויים בה בני אדם. תוס'.

97 ולא די בשנים משום שהוא כמו קנין בטעות שאינם בקיאים היטב בפשרה. תוס'.

98 תוס' פ' נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע שדקדקו בדין היטב וכמו שגמרו את הדין, אלא שלא א' איש פלוני אתה חייב. כיון שנתברר כ"כ אין להטעותו לעשות פשרה. שאם היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה. ורש"י פ' שאמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן. אבל קשה מה שייך ביצוע אחר שנפסק הדין? וי"ל בדוחק שלא יטעו אותו לומר לו יראים אנו שמא טעינו בדין. אבל כשמתחייב שבועה מותר לומר לעשות ביצוע להפטר מעונש שבועה. תוס'.

99 (סרמ"ש בנק"ש סימן)

100 רש"י.

101 כיון שלא היה דין והדין לא בא לפניו אלא לפני משה ודאי שלו הדבר מותר. תוס'.

ר' אליעזר או' גזל חטים והפריש חלה אין זה מברך אלא מנאץ

רבי אליעזר אומר, הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפאה¹⁰² והפריש ממנה חלה, אין זה מברך אלא

מנאץ, ועל זה נאמר: "וּבִצֵעַ בְּרֶךְ נֶאֱמַר ה'". רבי מאיר אומר, לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה, שנאמר: "וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אָחִיו מֶה בָּצַע פִּי נְהַרְגֵנּוּ אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ", שהיה לו לומר להחזירו ליעקב. וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ, ועל זה נאמר: "וּבִצֵעַ בְּרֶךְ נֶאֱמַר ה'".¹⁰³ רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע, שנאמר: "אַמֶּת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם", והלא במקום שיש משפט אין שלום, ובמקום שיש שלום אין משפט, אלא משפט שיש בו שלום זה ביצוע.

וכן בדוד לת"ק דוד דן דין וראה שהחייב עני ושלם מביתו

וכן נאמר בדוד: "וַיְהִי דוֹד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה לְכָל עַמּוֹ", והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה,

וצדקה אין משפט? אלא משפט שיש בו צדקה זה ביצוע. ותנא קמא שאמר שאסור לבצוע, דורש את "מִשְׁפָּט וְצַדִּיקָה" שדוד דן את הדין וחייב את החייב, וראה שהעני מחויב ממון ושלם לבעל דינו מתוך ביתו, משפט לזה וצדקה לזה. לרבי היה קשה האם זה "לְכָל עַמּוֹ"? היה צריך לכתוב "לעניים". אלא אף על פי שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט לזה, וצדקה לזה. משפט לזה שהחזיר לו את ממונו, וצדקה לזה שהוציא גזילה מידו.

ר"ש ב"מ אומר משאתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר צאו ובצעו

רבי שמעון בן מנסיא אומר, שנים שבאו לפניך לדין, עד שלא תשמע דבריהם, או

משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן דין נוטה, אתה רשאי לומר: 'צאו ובצעו'. משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה, אי אתה רשאי לומר צאו ובצעו. שנאמר: "פּוֹטֵר מִים רֵאשִׁית מְדוֹן וְלִפְנֵי הַתְּגַלְעֵ הָרִיב נְטוֹשׁ". רבי יהושע¹⁰⁴ בן לקיש אמר, שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה במריבה, עד שלא תשמע דבריהם, או תשמע ואין אתה יודע להיכן דין נוטה, אתה רשאי לומר איני נזקק לכם, שמא יתחייב חזק וירדף את הדיין להפך את הדין. משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה, אין אתה יכול לומר איני נזקק לכם שנאמר: "לֹא תְגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ".

ר"י ב"ק או' תלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר לא ישתוק

רבי יהושע בן קרחה אומר, מניין לתלמיד שיושב לפני רבו, ובא דין לפני רבו ולא

לפניו, וראה זכות לעני וחובה לעשיר, ורבו טועה בדין. מנין שלא יחלוק כבוד לרבו וישתוק שנאמר "לֹא תְגוּרוּ מִפְּנֵי אִישׁ". רבי חנין אומר לא תכניס דבריך מפני איש¹⁰⁵.

102 נקט ואפאה שיש דברים שלא מתחייבים בחלה עד לאחר אפייה. תוס'.

103 והכתוב "מטרף בני עלית" משבחו על מעשה תמר כמו שמתרגם את אודייתא ולא בהיתתא. תוס'

104 כן הגרסא בתוספתא. ובר"ף וברא"ש ר' יהודה בן לקיש וכן בשאילתות. מסורת הש"ס.

105 לא תכניס את דבריך בעני ועשיר לא שייך לשון יראה שאינו ירא מפניהם, אלא אל תכניס את דבריך כדי לחלוק לו כבוד.. תוס'.

והעדים יהיו יודעים את מי הם מעידים, ולפני מי, ומי יפרע מהם, והדיינים יהיו יודעים את מי הם דנין, ולפני מי, יפרע מהן. שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה, שאם אטעה איענש? תלמוד לומר: "וְעַמְכֶם בְּדָבָר מִשְׁפָּט" לפי מה שלבבכם נוטה לפי טענותיהם בדבר תשפטו, שאין לו לדיין לדון אלא לפי מה שעיניו רואות ולא יענש.

איש פלוני אתה חייב הוא גמר דין אמר רב יהודה בשם רב, גמר דין שאמרו בו שאין אתה רשאי לבצוע, הוא כשאמרו איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי. ואמר רב, הלכה כרבי יהושע בן קרחה שאמר שמצוה לבצוע. שואלת הגמרא, האם רב אמר שהלכה שמצוה לבצוע?, הרי רב הונא שהיה תלמידו של רב, היה אומר לבעלי הדין שבאו לפניו לדין, האם רצונכם בדין או רצונכם בפשרה? עונה הגמרא, שרבי יהושע בן קרחה אמר שמצוה לפני הדין להציע להם פשרה או דין. שואלת הגמרא, והרי גם תנא קמא מסכים שבתחילה יכול לבצוע ורק כשנגמר הדין אמר שאי אתה רשאי לבצוע? עונה הגמרא, שרבי יהושע בן קרחה סבר שיש מצוה לומר להם זאת, ותנא קמא סבר שהוא רשות. שואלת הגמרא, והרי זו דעת רבי שמעון בן מנסיא? עונה הגמרא, שלתנא קמא אפילו שמע דבריהם רשאי לבצוע עד שיגמר הדין ויאמר זה זכאי וזה חייב. לרבי שמעון בן מנסיא משתשמע את דבריהם וידעת להיכן נוטה, אף על גב שלא נגמר הדין אין רשאי לבצוע.

